

Željko Tomičić

UDK: 904(497.5Požege)

Pregledni članak

Rukopis prihvaćen za tisak: 16.2.2012.

O TRAGOVIMA KASNOSREDNJOVJEKOVNE KNJIŽEVNOSTI NA PODRUČJU POŽEGE

Sažetak

U kratkom priopćenju autor se osvrće na nekolicinu kovinskih okova, tj. uglova korica knjiga koji su otkriveni prigodom arheološko-konzervatorskih istraživanja u gradu Požegi i njegovoj široj okolici. Na položaju crkve sv. Lovre u Požegi otkriven je tijekom arheološko-konzervatorskih istraživanja 1988. godine jedan primjerak okova ugla korica neke kasnosrednjovjekovne knjige, dok je na položaju benediktinske opatije sv. Mihovila na *Rudini* otkrivena skupina tipološki i vremenski srodnih primjeraka kovinskih okova od nekolicine raznih knjiga, vrlo vjerojatno nabožnog karaktera. Autor uspostavlja tipološke povezne naznake otkrivenih arheoloških nalaza koje odaju istodobnost umjetničko-kobrtne stvaralaštva i sveze s kasnosrednjovjekovnim središtima duhovne i svjetovne moći koja dokazuje postojanje potreba kasnosrednjovjekovnog čovjeka Slavonije za nabožnim štivima u posljednjoj trećini 15. stoljeća. Otkriveni nalazi jasno se uklapaju u kulturno-povijesnu ekumenu srednjeg Podunavlja tijekom posljednjeg stoljeća srednjega vijeka a s ostalim srodnim i istodobnim nalazima, identificiranim diljem međurječja Drave, Dunava i Save, tvore zamjetnu cjelinu koja se snažno uklapa u kulturnu baštinu onodobne Europe.

Nalazi zanimljivih okova knjiga iz Požege i s *Rudine*, donedavna neprepoznate važnosti, upućuju jasnu poruku o posebnoj važnosti grada Požege, ali i njegove šire okolice, koji vrlo djelatno sudjeluju u oblikovanju kulturno-povijesnog krajobraza Slavonije, integriranog u Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo Matije I. Korvina.

Ključne riječi: Požege; sv. Lovro; opatija sv. Mihovila – *Rudina*; okovi knjiga; kasni srednji vijek.

Uobičajena su očekivanja da arheologija, kao posebice važno humanističko polje, pribavlja znanstvene spoznaje na temelju otkrivene spomeničke građe. Pritom se razlikuju određene temeljne kategorije, tzv. nepokretnih i pokretnih arheoloških nalaza, koje se otkrivaju slučajno ili kao rezultat sustavno osmišljenih arheoloških istraživanja. Kategorija nepokretnih nalaza u glavnim crtama obuhvaća duhovno i profano naslijeđe. Pokretni arheološki fundus pruža svojom izuzetnom raznolikošću uvid u svakodnevlje, tj. podjednako u tvarni i duhovni svijet pojedinih glavnih

arheoloških grana – prapovijesti, antike, srednjega i novoga vijeka. Poput nekakove vremenske kapsule Požeška je kotlina pohranila vidljiva arheološka i kulturno-povijesna svedočanstva, ali smo sve češće svjedoci kako, marom arheologa i kolega iz drugih humanističkih i inih polja znanosti, na površinu „Zlatne doline“ izbijaju uvijek novi vrutci spoznaja o izuzetno bogatoj i slojevitoj prošlosti središnjeg dijela dravsko-savskog međurječja.

Područje na kojem se u dubinama prošlosti rađao *genius loci* grada Požege, uključujući i njegovo širje ozemlje, omogućilo je, bogatstvom prirodnih danosti, temeljne pretpostavke za organizaciju kontinuiranoga života u svim glavnim prapovijesnim i povijesnim razdobljima.

U ovom kratkom prinosu obilježavanju 800. obljetnice Požeško-slavonske županije svu smo svoju pozornost usmjerili na nekolicinu zanimljivih primjeraka vrlo rijetkih pokretnih nalaza koji bacaju snažnu zraku svjetlosti na duhovnu sastavnicu kasnoga srednjovjekovlja u promatranom dijelu Slavonije. Riječ je o sitnim kovinskim nalazima, točnije o ukrašenim okovima uglova korica knjiga koji su otkriveni prigodom sustavnih arheološko-konzervatorskih istraživanja, kako u duhovnom središtu grada Požege, unutar crkve sv. Lovre (sl. 1), tako i u njegovoj široj okolici, za sada, još na samo jednom položaju podno južnih padina Psunja – na *Rudini* zapadno od Požege (sl. 2).

Slika 1. Požege, pogled na crkvu sv. Lovre. Snimila Mirela Pavličić.

Slika 2. Pogled iz zraka na spomenički kompleks benediktinske opatije sv. Mihovila Arkandela na položaju *Rudina*. Snimio Josip Sudić.

U unutrašnjosti crkve sv. Lovre u središtu Požege, podno njezina *Staroga grada*, tijekom opsežnih i dugotrajnih arheološko-konzervatorskih istraživanja otkrivena je 1988. godine, unutar zidane grobnice, skupina zanimljivih pokretnih nalaza (sl. 3)

Slika 3. Požega, sv. Lovro. Skupina pokretnih nalaza iz zidane grobnice u crkvi. Snimio Branko Kladarin.

Slika 4. Požega, sv. Lovro. Oštećeni brončani okov ugla korica knjige.
Snimio B. Kladarin – povećanje Katarina Botić.

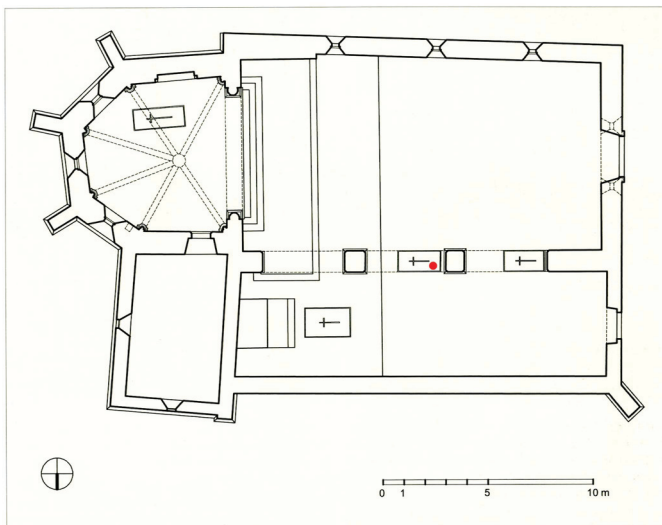
(Srša, Šaban, Kučinac, 1992., sl. 76). Pokraj ulomaka pećnjaka, kovinskog dvostrukog križića (*crux gemina*), željeznih čavala i dijelova upletenog lančića, ostataka tekstila i četiriju kalupa za lijevanje određenih predmeta, u toj se skupini prepoznaje izuzetno rijedak, ponešto oštećen primjerak, vjerojatno brončanog, okova ugla korica neke kasnosrednjovjekovne knjige (sl. 4).¹

Ivan Srša, jedan od autora spomenutih istraživanja crkve sv. Lovre, proveo je detaljnu analizu pojedinih gotičko-renesansnih obilježja stubova i lukova arkade (Srša, 2005., str. 94, sl. 58). Analizi crkve sv. Lovre u Požegi, zbog njezine zanimljive kulturno-povijesne slojevitosti, posvećena je u znanstvenoj literaturi znatna pozornost (Horvat, 1992. – 1993., str. 65). U tom smislu, u svezi s proširenjem tlocrta crkve sv. Lovre, posebice izdvajamo promišljanja našeg uglednog povjesničara umjetnosti Milana Pelca o prepoznavanju nagovještaja „... pomaka u oblikovanju prostora sakralne arhitekture i njezinih elemenata, kada gotika više nije gotika, ali se ni re-

¹ Koristimo se ovom prigodom da zahvalimo kolegici kustosici Mireli Pavličić, arheologinji Gradskoga muzeja Požega, koja nas je ljubazno upozorila na nalaz okova uglova korica knjige iz sv. Lovre u Požegi i na nekoliko daljnjih primjeraka sličnih i sinkronih nalaza koji potječu iz benediktinske opatije sv. Mihovila na *Rudini* a pohranjeni su, kao i slični, ranije objavljeni (Tomičić, 2009., str. 752, sl. 10, 1-2), u depou te ugledne slavonske muzejske ustanove.

nesansa ne ostvaruje u punom smislu te riječi“ (Pelc, 2007., str. 257, bilj. 505). Riječ je *de facto* o uzdužnom brodu s tri polukružna luka bez ikakve profilacije koji je oko 1500. godine prigrađen uza sjevernu lađu sv. Lovre (Pelc, 2007., str. 257). Između istočnog i zapadnog stuba u zidanoj grobnici crkve, vidljivoj na tlocrtu idealne rekonstrukcije gotičko-renesansne faze (sl. 5),² otkrivene su ljudske kosti na kojima

Slika 5. Požega, sv. Lovro. Tlocrt idealne rekonstrukcije gotičko-renesansne faze (Srša, 2005.).

je obavljena dragocjena radioizotopska analiza (14C), koja kao donju granicu navodi drugu polovicu 15. stoljeća (Srša, Šaban, Kučinac, 1992., str. 94, sl. 74-76, V). To je Sršu navelo na pretpostavku da su se građevinske promjene na crkvi i kapeli dogodile u razdoblju između 1470. i 1520. godine, tj. između vremenskih granica dobivenih radioizotopskom analizom antropološke građe. Manje važne promjene na crkvi mogle su se događati naknadno sve do dolaska Turaka u Požegu 1537. godine. Postignute rezultate radioizotopske analize možemo svakako upotrijebiti kao pouzdana uporišta, kako pri datiranju završne etape građevinskih radova na crkvi sv. Lovre, tako posebice unutar zatvorene arheološke cjeline što je tvori zidana grobnica i ondje pronađeni pokretni arheološki i antropološki fundus. U prvom redu odnose se podatci radioizotopskog datiranja, dakako s mogućim vrlo malim vremenskim odstupanjima, posebice i na ranije spomenuti primjerak okova ugla korica knjige.

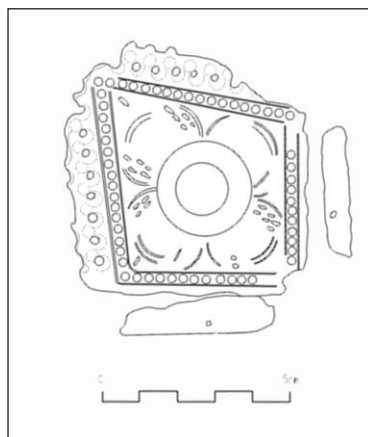
U nastavku donosimo detaljniji opis primjerka brončanoga limenog okova ugla korica knjige koji se temelji na crtežu nastalom prema dostupnoj fotografiji skupine nalaza iz grobnice u sv. Lovri u Požegi (sl. 6). Okov uglova korica knjige pokazuje uobičajeni trapezoidni (deltoidni) oblik gornje glavne plohe na kojoj je oštećen vrh kalote, tzv. umbilik (lat. *umbilicus* – pupak), odnosno izbočenje koje je u kasnom srednjem vijeku, točnije u 15. stoljeću, bio praktičan detalj koji je služio

² Položaj nalaza u grobnici označen je crvenom točkom. Koristimo prigodu da se zahvalimo kolegi dr. sc. Žarku Španićeku, pročelniku Konzervatorskog odjela u Požegi i Borisu Maringeru, dokumentaristi i fotografu iste ustanove na dragocjenim podacima i pomoći u svezi nalaza okova knjige iz sv. Lovre u Požegi.

odvajanju knjiga koje su u onodobnim knjižnicama u pravilu ležale jedna na drugoj. Stoga je kalota umbilika u pravilu bila na vrhu izravnana. Tijekom 16. stoljeća knjige su se držale u uspravnom položaju. Bočne, kraće strane vertikalnih krilaca požeškog okova bile su oštećene i odlomljene, što je vidljivo na skupnom prikazu nalaza iz 1988. godine, dok su dulje strane ukrašene nizom kružnih perforacija, izrađenih vjerojatno tehnikom prolamanja. Na kraćim bočnim stranama vidljiva je po jedna perforacija koja je služila za učvršćivanje obaju bokova ugaonog okova u drvenu gornju plohu knjige čavličima. Ta je gornja drvena ploha debljine jednoga centimetra nekoć bila presvučena kožom i u pravilu ukrašena tzv. slijepim otiskom (njem. *Blinddruck*). Na gornjoj plohi okova vidljivi su urezani ukrasi koji nalikuju cvijetu s četiri latice u središtu kojega je umbilik (sl. 6). Oko cvijeta postoji jednostavan dvostruki trapezoidni obrub ukrašen uz gornju plohu okova ukucanim kružićima. Trakasti obrub okova na duljim stranicama zaključuju ranije spomenuti kružno perforirani ukrasi s malim jezičcima. Taj detalj upućuje na relativno visoku razinu umijeća izrade požeškog okova, a to dokazuje svakako i gospodarsku moć naručitelja knjige. Tako opremljene knjige bile su zacijelo skupa rijetkost koju su mogli naručiti samo imućniji društveni duhovni i sekularni slojevi ili pojedinci. Valja naglasiti da su knjige u posljednjem stoljeću kasnoga srednjeg vijeka na naslovnoj stranici korica imale na svakom uglu po jedan okov. Dakle, ukupno njih četiri na naslovnici, ali i na posljednjoj stranici korica knjige. U srednjem dijelu naslovnice korica bio je učvršćen ukrašeni okov romboidnog oblika s umbilikom, dok su na desnoj bočnoj strani, na kojoj se knjiga otvarala bili trodijelni preklopni zatvarači, odnosno spone s iskucanim slovima u gotičkoj minuskuli. Obično se pojavljuje slovo „M“. Takova je izgleda mogla biti i „Požeška knjiga“, od koje je, zaslugom marljivih istraživača unutrašnjosti sv. Lovre 1988. godine, otkriven slučajno jedan oštećeni primjerak ugaonog okova korica, koji je vjerojatno pripadao naslovnici.

Dakle, s velikom mjerom sigurnosti možemo tvrditi kako je u Požegi, vjekovnom duhovnom središtu Požeško-slavonske županije, u sedamdesetim godinama 15. stoljeća bila u crkvi sv. Lovre u uporabi knjiga nabožnog karaktera. Vjerojatno je riječ o brevijaru (časoslovu) ili misalu, odnosno o Bibliji ili nekoj sličnoj službenoj crkvenoj knjizi.

Primjerak oštećenoga okova ugla korica neke kasnosrednjovjekovne knjige, koji se navodi u izvješću o arheološko-konzervatorskim istraživanjima u crkvi sv. Lovre

Slika 6. Požega, sv. Lovro.
Crtež okova ugla korica knjige.
Nacrtala Kristina Turkalj.

u Požegi (Sršan, Šaban, Kučinac, 1990., str. 94, sl. 76), svakako je izuzetno obogaćenje naših dosadašnjih spoznaja o postojanju jasnih potreba za književnosti duhovnog sadržaja u okviru središta Požeško-slavonske županije tijekom 15. stoljeća, pa na taj način i u onodobnoj Slavoniji. Na temelju rezultata radioizotopskog datiranja može se pretpostaviti da je knjiga pronađena u sv. Lovri u Požegi bila svakako u uporabi nakon 1470. godine. To je posebice dragocjen podatak, jer pruža relativno pouzdano uporište za vremensko opredjeljivanje srodnih primjeraka kovinskih ojačanja uglova knjiga. Stoga nam je u ovom uratku, zbog njegova naslova i karaktera, svakako važno utvrđivanje postojanja tipološki srodnih nalaza okova korica knjiga u okolici grada Požege. Svoju pozornost stoga, na sreću, možemo usmjeriti prema izuzetno važnoj duhovnoj točki dugoga trajanja u prostoru Požeške kotline – prema benediktinskoj opatiji sv. Mihovila Arkandela na položaju *Rudina* (sl. 2) (Sokač Štimac, 1987., str. 150-151; Sokač Štimac, 1989., str. 157-177).

Na položaju benediktinske opatije sv. Mihovila Arkandela na *Rudini* otkrivena je malobrojna skupina tipološki i vremenski srodnih primjeraka kovinskih okova od knjiga, vrlo vjerojatno nabožnog karaktera (*Benediktinska opatija sv. Mihovila Rudina*, 1997., str. 114, sl. 36). Nekolicina donedavno dostupnih i poznatih primjeraka okova od uglova knjiga iz fundusa Gradskoga muzeja Požega objavljena je u okviru našeg sinteznog prikaza te rijetke ali iskazljive kategorije pokretnih nalaza iz duhovne sfere kasnoga srednjovjekovlja kontinentalnoga dijela Hrvatske (Tomičić, 2009., str. 747-776).³ Već smo tada, na temelju različitih primjeraka okova uglova knjiga, odnosno poglavito različitih ukrasnih detalja, pretpostavili kako je riječ o barem dvjema različitim knjigama nabožnoga karaktera koje su korištene u benediktinskoj opatiji na položaju *Rudina* (Tomičić, 2009., str. 752). Naime, jedan primjerak okova pokazivao je cvjetni ukras od četiri latice u središtu kojega je umbilik (Tomičić, 2009., str. 771, sl. 10. 2), nalik onome iz sv. Lovre u Požegi, dok je drugi bio ukrašen motivom hrastove grančice s cvjetovima (Tomičić, 2009., str. 771, sl. 10. 1).

Zahvaljujući primjercima okova knjiga otkrivenima na položaju benediktinske opatije sv. Mihovila na *Rudini*, na koje smo u novije doba upozoreni ljubaznošću kolegice Mirele Pavličić, arheologinje Gradskoga muzeja u Požegi, i razumijevanju Uprave te muzejske ustanove, znatnije je proširen broj informacija o jednom od *svetih gralova* evolucije srednjovjekovne književnosti u Europi. Otvoren je važan „vremenski prozor“ u duhovnu prošlost Slavonije.

Svi primjerci okova knjiga otkriveni su u refektoriju samostana sv. Mihovila Arkandela u *Rudini*, točnije u njegovu sjevernom krilu na dubini od 2,30 m tijekom arheološko-konzervatorskih istraživanja obavljenih 1978. godine.

---

³ Koristimo se ovom prigodom da još jednom ljubazno zahvalimo kolegici arheologinji Dubravki Sokač-Štimac i Upravi Gradskoga muzeja na razumijevanju i pravu objave do sada poznatih i dostupnih triju primjeraka okova korica knjiga.

Za ovu prigodu izdvajamo kao analogiju nalazu okova ugla knjige iz sv. Lovre primjerak pronađen u depou Gradskog muzeja u Požegi koji potječe s položaja *Rudina* (sl. 7. 1),⁴ koji je identičan onom ranije objavljenom iz refektorija benediktinske opatije (Tomičić, 2009., str. 771, sl. 10. 2)⁵. Radi usporedbe, donosimo ga i ovom prigodom ilustriranog (sl. 7. 2). Riječ je u oba slučaja o okovima ukrašenim motivom četverolatičnog cvijeta u sredini kojega je umbilik, tj. kružno izbočenje. Uokolo cvjetnog motiva nalazi se trapezoidni obrub koji na duljim stranama omeđuju nizovi polukružnih izbočenja. Na kraćim bočnim stranicama obruba

Slika 7.2. Benediktinska opatija sv. Mihočila na *Rudini*. Okov ugla korica knjige ukrašen cvjetnim motivom. Gradski muzej Požega, inv. broj 12.028.
Snimio Hrvoje Jambrek.

Slika 7.1. Benediktinska opatija sv. Mihočila na *Rudini*. Okov ugla korica knjige ukrašen cvjetnim motivom. Gradski muzej Požega; inv. broj 14.319.
Snimio Hrvoje Jambrek.

okova vidljive su rupe za čavlice kojima se kovinski ugao knjige pričvršćivao za drvenu plohu naslovnice. Konačno, iz oba rudinska primjerka okova strše neukrašeni trokutasti završetci koji su se učvršćivali čavlicima za plohu naslovnice knjige. Primjerci okova s cvjetnim ukrasima pokazuju identičnost koja nas uvjerava kako je riječ o njihovom korištenju za ukrašavanje iste knjige koja je bila u uporabi u rudinskoj opatiji sv. Mihočila. Cvjetni motiv na okovu pronađenom u sv. Lovri u Požegi svojim dodatnim perforiranim ukrasima na duljim bočnim stranicama dokazuje ipak višu umjetničko-obrtnu razinu u odnosu na rudinske primjerke.

⁴ Primjerak okova ugla korica knjige s *Rudine* pohranjen je u Gradskom muzeju Požega pod inventarskim brojem 14.319.

⁵ Ranije objavljeni primjerak okova ugla korica knjige iz benediktinske opatije na *Rudini* (Tomičić, 2009., str. 771, sl. 10. 2) pohranjen je u Gradskom muzeju Požega pod inventarskim brojem 12.028.

U našem prinosu u prvom planu strše sitni predmeti umjetničkog obrta – okovi nabožnih knjiga iz Požege i s *Rudine*, koji svakako bacaju novo, snažno svjetlo na nedovoljno poznate detalje duhovnog života što ga upotpunjuje crkvena književnosti, koja, na temelju tvarnih potvrda, postoji potkraj posljednjeg stoljeća kasnoga srednjovjekovlja u kontinentalnom dijelu Hrvatske.

Nastojali smo uspostaviti tipološke povezne naznake otkrivenih arheoloških nalaza, koje odaju istodobnost umjetničkoobrotnog stvaralaštva i sveze s kasnosrednjovjekovnim središtima duhovne i svjetovne moći, odnosno s udaljenim officinama koje ih proizvode pri opremanju tiskanih knjiga. Pronađeni okovi uglova korica knjiga dokazuju postojanje potreba kasnosrednjovjekovnog čovjeka Slavonije za nabožnim štivima u posljednjoj trećini 15. stoljeća. Otkriveni nalazi jasno se uklapaju u kulturno-povijesnu ekumenu srednjeg Podunavlja tijekom posljednjeg stoljeća srednjega vijeka, a s ostalim srodnim i istodobnim nalazima, identificiranim diljem međurječja Drave, Dunava i Save, tvore zamjetnu cjelinu koja se snažno uklapa i u kulturnu baštinu onodobne Europe. Podsjetimo se kako su potvrde o postojanju kasnosrednjovjekovnih knjiga dobivene na temelju objava i kartiranja arheoloških nalaza – okova uglova knjiga ili spona, u Iloku, Sotinu, Čepinu (SEOBA NARODA I SREDNJI VIJEK, 2009., str. 88, sl. 116), Orahovici – *Ružica gradu* (Radić i Bojčić, 2004., str. 77), Suhopolju – *Kliškovcu* (Tomičić, 2009. a, sl. 11), benediktinskoj opatiji sv. Mihovila na *Rudini* (Tomičić, 2009., 752) i, u najnovije doba, prepoznavanjem dragocjenog nalaza iz grobnice u crkvi sv. Lovre u Požezi.

Nalazi zanimljivih okova knjiga iz Požege i s *Rudine*, donedavna neprepoznate važnosti, upućuju jasnu poruku o posebnoj višestoljetnoj važnosti grada Požege, ali i njegove šire okolice, koji vrlo djelatno sudjeluju, s ostalnim oazama duhovnosti (samostani, crkve, dvorovi visokog plemstva), u oblikovanju sveukupnog kulturno-povijesnog krajobraza Slavonije, snažno integriranog u Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo Matije Korvina. Da ta povezanost i nije bila tek puka slučajnost već logičnom posljedicom organiziranog unificiranja liturgijskih knjiga prema dekretu kralja Matije I. Korvina iz 1479., dokazuje brevijar za dijecezu u Ostrogonu (*Breviarium Strigoniense*), nastao 1480. u Veneciji (*Matthias Corvinus*, 2008., str. 437, kat. br. 10.18).⁶ Na njemu primjećujemo poznate nam oblike ugaonih okova korica knjige kakve smo registrirali u različitim inačicama primjeraka kao dijelove jedinstvenog likovnog programa i stila diljem kontinentalnog dijela Hrvatske (Tomičić, 2009.).

---

⁶ Tiskanje *Ostrogonskog brevijara* naručio je, nalogom kralja Matije I. Korvina, Johannes Helm, trgovca knjigama i nakladnika, (smještenog u Regensburgu) kod Erharda Ratdolta, tiskara iz Augsburga koji djeluje u to doba u Veneciji. Izvornik je pohranjen u Budimpešti, Országos Széchényi Könyvtár, Régi Nyomtatványok Tára, Inc. 799.

Literatura:

- Benediktinska opatija sv. Mihovila Rudina* (1997.), Požega.
- Horvat, Zorislav (1992. – 1993.), Polukružni luk u gotičkoj arhitekturi kontinentalne Hrvatske, u: *Peristil*, 35-36, str. 55-68.
- Matthias Corvinus, the King. Tradition and Renewel in the Hungarian Royal Court 1458-1490* (2008.), Katalog izložbe/Exhibition catalogue, Budapest.
- Pelc, Milan (2007.), *Renesansa*, Povijest umjetnosti u Hrvatskoj, Zagreb.
- Radić, Mladen, i Bojčić, Zvonimir (2004.), *Srednjovjekovni grad Ružica*, Osijek.
- SEOPA NARODA I SREDNJI VIJEK, *Vodič kroz stalni postav* (2009.), Arheološki muzej Osijek, Osijek, str. 88, sl. 116 (Čepin – Ovčara).
- Sokač Štimac, Dubravka (1987.), Rudina, srednjovjekovni samostan, *Arheološki pregled*, 27, Ljubljana, str. 150-151.
- Sokač Štimac, Dubravka (1989.), Rudina kod Slavonske Požege, romanička crkva i samostan, *Arheološki pregled*, 28, Ljubljana, str. 157-177.
- Srša I., Šaban G., Kučinac T. (1992.), *Izveštaj o najznačajnijim rezultatima konzervatorskih i arheoloških istraživanja*, 1. dio. Hrvatski restauratorski zavod. Zagreb.
- Srša, Ivan (2005.), Požega, crkva sv. Lovre, *Mala biblioteka Godišnjaka za zaštitu spomenika kulture Hrvatske*, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. Zagreb.
- Tomičić, Željko (2009.), O ponekim arheološkim svjedočanstvima kasnosrednjovjekovne pismenosti u kontinentalnom dijelu Hrvatske, u: *Humanitas et literae ad honorem Franjo Šanjek / Zbornik u čast akademika Franje Šanjeka* (urednici) Slišković, S. i Čoralić, L., Kršćanska sadašnjost/Dominikanska naklada „Istina“, Zagreb, str. 747-776.
- Tomičić, Željko (2009. a), Suhopolje-Kliškovac: Od toponima do arheološke spoznaje! *Starohrvatska prosvjeta*, III. serija – svezak 36., Split, str. 229-245.

On the Tracs of Late Mediaeval Literature in the Požega Area

Summary

In a short overview, the author deals with several metal book fittings (book edges) unearthed during archaeological-conservation excavations in the town of Požega and its surroundings. During the course of archaeological-conservation excavations in 1988, a sample of book edges that were part of the fittings of a late mediaeval book was found at the site of St. Laurentius Church in Požega, while at the site of the Benedictine abbey of St. Michael in *Rudina*, a group of typologically and chronologically relevant samples of metal fittings from several different books, most probably of a devotional character, were unearthed. The author proposes typological relationships between the unearthed archaeological finds, pointing to a similarity in craftwork and to connections with late mediaeval centres of religious and worldly power, testifying to the need of the late mediaeval population of Slavonia for devotional texts in the last third of the fifteenth century. The unearthed finds clearly fit into the cultural and historical ecumene of the central Danubian Region in the last decade of the Middle Ages, thus forming a discernible whole with other related and contemporaneous finds identified in the interfluvium of the Drava, Danube and Sava rivers, and clearly fitting into the cultural heritage of the Europe of the time.

The finds of interesting book fittings from Požega and *Rudina*, whose significance has not been recognized until recently, send a clear message about the great importance of the town of Požega and its wider area, and also its active participation in shaping the cultural and historical landscape of a Slavonia integrated in Matthias Corvinus' Hungarian-Croatian Empire.

Keywords: Požega; St. Laurentius Church; abbey of St. Michael in *Rudina* metal book fittings; Late Mediaeval.

Prof. dr. sc. Željko Tomičić
Institut za arheologiju
Ulica grada Vukovara 68, 10000 Zagreb
zeljko.tomicic@iarh.hr

